HAYAT FABRİKASI

Hayatın anlamı, insanın kendisini nasıl ürettiğinde saklıdır.

Ahmet Büyükbakkal

HAYAT FABRİKASI

“Hayatın anlamı, insanın kendisini nasıl ürettiğinde saklıdır.”

AHMET BÜYÜKBAKKAL

Yönetim Danışmanı- Bağımsız Denetçi

Psikoloji- 006
HAYAT FABRİKASI Ahmet Büyükbakkal
Kapak tasarımı: Ahmet Büyükbakkal
Baskı: Sena Ofset Ambalaj, Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Sertifika No: 45030
1. baskı: İstanbul, Ağustos 2026
Kaynak gösterilerek çoğaltılabilir.
https://www.ahmetbuyukbakkal.com
e-posta: abb@ahmetbuyukbakkal.com

YAZAR HAKKINDA;

Ahmet Büyükbakkal, Pertevniyal Lisesi'nin ardından İktisadi Ticari İlimler Akademisi Maliye-Muhasebe bölümünü bitirdi. Meslek hayatına 1977 yılında ticaret ve hukuk alanında staj yaparak başladı. Bu ilk yıllar, çalışma hayatının tamamına yayılan önemli bir bakış açısı kazandırdı: **Her mali kararın bir hukuki sonucu, her hukuki metnin bir mali karşılığı vardır.**

1980 yılında kendi serbest muhasebe bürosunu kurdu; 1984'te faaliyetlerini Mali Müşavirlik çatısı altında sürdürdü. Yaklaşık yirmi yıl boyunca yüzlerce şirketin yalnızca mali tablolarını değil, hayatlarını ve kararlarını da gözlemledi. Büyüyen şirketleri, krizlerle mücadele edenleri, yanlış kararlarla savrulanları ve ortaklık ilişkileri nedeniyle dağılanları yakından gördü.

1999–2005 yılları arasında tekstil ve konfeksiyon alanında, ihracat odaklı büyük bir firmanın Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı üstlendi. Bu dönem, ona işletmelerin yalnızca rakamlardan ibaret olmadığını yaşayarak gösterdi. Kur dalgalanmalarının bir bilanço kaleminden çok, çalışanların o ay alacağı maaş anlamına gelebildiğini; bir yatırım kararının yalnızca bir fizibilite raporu değil, insanların geleceği olduğunu bu dönemde deneyimledi.

2005 yılından itibaren birikimini denetim ve danışmanlık alanlarına taşıdı. 2014 yılında Kamu Gözetimi Kurumu tarafından Bağımsız Denetçi olarak yetkilendirildi.

Yıllar içinde farklı şirketleri, yöneticileri, çalışanları ve ortaklık ilişkilerini gözlemledikçe aynı sorunun farklı biçimlerde tekrarlandığını gördü:

İnsan, sahip olduklarını üretirken aslında **kendisini de üretir.**

Bir şirketin bilançosu nasıl yıllar içinde oluşuyorsa; insanın karakteri, alışkanlıkları, değerleri ve seçimleri de zaman içinde oluşur. Bir işletmenin başarısını yalnızca cirosuyla değil, sürdürülebilirliği ve ürettiği değerle değerlendirmek gerektiği gibi, insanın hayatını da yalnızca sahip olduklarıyla ölçmek mümkün değildir.

Hayat Fabrikası, uzun yıllara yayılan bu gözlemlerin ve deneyimlerin içinden doğdu.

Bu kitapçık, insana dışarıdan başarı reçeteleri vermekten çok, onu **kendi hayatının üretim hattına bakmaya** davet ediyor:

Bana ne verildi?
Ben bunlarla ne yaptım?
Hangi ayarlarla yaşadım?
Hangi değerleri seçtim?
Ve bütün bunların sonunda nasıl bir insan ürettim?

Belki de hayatın en önemli muhasebesi, sahip olduklarımızın değil, **olduğumuz insanın muhasebesidir**.

Ahmet Büyükbakkal
İstanbul, 2026

İÇİNDEKİLER

Aynanın Karşısına Geçmeden Önce 1

Giriş: O Akşam Sorulan Soru 2

1. Basamak Neden Yaşıyoruz? 4

2. Basamak Ben Kimim? 8

3. Basamak Bana Ne Verildi? 11

4. Basamak Hayat Fabrikası 17

5. Basamak Fabrika Ayarları 22

6. Basamak Değerlerim ve Seçimlerim 30

7. Basamak Değişmek 36

8. Basamak Başarı mı, Anlam mı? 41

9. Basamak Fabrika Bir Gün Duracak 45

AYNANIN KARŞISINA GEÇMEDEN ÖNCE

Bu kitapçık, size daha zengin olmanın, daha hızlı koşmanın ya da dünyayı bir gecede fethetmenin formüllerini vaat eden o gürültülü kişisel gelişim metinlerinden biri değildir.

Bilakis; sizi durdurmak, nefesinizi dinletmek ve vitrinin arkasındaki o asıl insanla göz göze getirmek için yazıldı.

Her gün telaşla yetişmeye çalıştığımız işler, biriktirdiğimiz paralar, sırtımıza astığımız unvanlar ve toplumun onayını almak için taktığımız maskeler…

Oysa insan; sadece başına gelenlerin pasif bir kurbanı olmadığı gibi, her şeye gücü yeten sınırsız bir ilah da değildir. Gerçek olgunluk, bu iki uçurumun tam ortasında başlar: Bize neyin verildiğini dürüstçe görmek ve elimizdeki malzemeyi hangi değerler tezgâhında işlediğimizin sorumluluğunu almak.

Bu satırlar tek bir zümreye, ideolojiye ya da kapalı bir inanç kalıbına seslenmiyor. İnsanın çıplak hakikatinden yola çıkıyor, psikolojinin ve ahlakın derinliklerinden geçiyor.

Sayfaları çevirirken hazır cevaplar aramayın; soruların içinizde açacağı o derin boşluğa izin verin. Çünkü hayatın asıl inşası, o boşlukta filizlenecek.

"Ayna sana sadece suretini gösterir; o suretin ardında kimin saklandığını görmek ise cesaret ister."

O AKŞAM SORULAN SORU

Akşam güneşi yavaş yavaş binaların üzerinden çekiliyordu. Camdan içeri giren turuncu ışık, çalışma masasının üzerinde duran eski fotoğrafın üzerine vurmuştu.

Adam fotoğrafa uzun süre baktı. Fotoğrafta genç bir adam vardı. Saçları gürdü. Yüzünde henüz yılların çizgileri yoktu. Gözlerinde, önünde duran uzun yıllara karşı duyduğu tarifsiz bir güven vardı.

Fotoğraftaki adam kendisiydi. Fotoğrafın çekildiği günü hatırladı. **Yirmi beş** yaşındaydı.

O gün yanında duran arkadaşına: “Kırk yaşıma geldiğimde her şey yoluna girmiş olacak.” demişti. Sonra **kırk** olmuştu. Ama hayat yine bir sonraki hedefi göstermişti. “Biraz daha çalışayım...”

Sonra **elli** olmuştu. “Çocukların geleceğini biraz daha garanti altına alayım...” **Altmış** olmuştu. “Şu işleri de bir bitireyim...” Şimdi ise masanın başında, **yetmişine** yaklaşmış bir adam olarak oturuyordu.

Ev sessizdi. Çocukları kendi hayatlarını kurmuştu. Eşi diğer odadaydı. Yıllardır her sabah erkenden kalktığı, telefonların hiç susmadığı, insanların sürekli bir şeyler istediği o iş hayatı artık geride kalmıştı.

Masasının üzerinde emekli olduğu gün kendisine verilen küçük plaket duruyordu. Yanında şirketin anahtarları. Bir köşede eski bir hesap makinesi. Ve ortada, yıllar önce çekilmiş o fotoğraf.

Fotoğrafı eline aldı. Genç hâline baktı. Birden garip bir duyguya kapıldı. Genç adamın yüzüne bakarken, sanki karşısında kendisi değil de hayatının yarım kalmış bir sorusu duruyordu. İçinden geçirdi: “**Bunca yıl ne yaptım?**” Sorunun cevabı aslında belliydi. Çalışmıştı. Kazanmıştı.

Bir ev almıştı. Çocuklarını okutmuştu. İnsanlara iş vermişti. Borçlarını ödemişti. Ailesine iyi bir hayat sunmaya çalışmıştı. Bunların hiçbirini küçümsemiyordu. Ama soru hâlâ oradaydı.

Bu kez biraz daha derinden sordu: "**Peki bütün bunları yaparken ben neye dönüştüm?**" Elindeki fotoğrafı masaya bıraktı. O an, yıllardır ilk kez fark etti: Hayatı boyunca kendisine hep "**Ne yaptın?**" diye sorulmuştu. Ama hiç kimse: "**Bütün yaptıkların seni nasıl bir insan yaptı?**" diye sormamıştı.

Pencereye doğru yürüdü. Dışarıda insanlar aceleyle evlerine dönüyordu. Kimi elinde alışveriş poşetleri taşıyor, kimi telefonla konuşuyor, kimi çocuğunun elinden tutuyordu. Hepsinin bir yere yetişme telaşı vardı. Adam bir süre onları izledi. Sonra aklına tuhaf ama çok basit bir düşünce geldi: "**Belki de insan bir fabrikaya benziyor**"

Hayatı boyunca bu fabrikaya durmadan hammadde gelmişti. Zaman... Para... İnsanlar... Sevgiler... Kayıplar... Başarılar... Hayal kırıklıkları... Fırsatlar... Acılar... Ve o, bütün bunları bir şeylere dönüştürmüştü. Ama şimdi ilk kez merak ediyordu: "**Benim fabrikam ne üretti?**" Pencereden uzaklaştı. Masasına geri döndü. Eski fotoğrafı yeniden eline aldı. Genç adam hâlâ gülümsüyordu. Adam da hafifçe gülümsedi. Fakat bu kez gençliğine değil, önünde duran soruya bakıyordu. Çünkü bazı sorular insanın karşısına hayatının başında çıkmaz. **Bazı soruların cevabını verebilmek için önce bir ömür yaşamak gerekir.**

"Bunca yıl ne yaptım? Onca koşuşturma, onca telaş ne içindi?" Bu kitapçık, tam da o akşam sorulan bu sorunun izini sürmek; hayatın gürültüsü içinde kaybolan pusulamızı yeniden hakikate çevirmek için yazıldı.

Basamak 1
NEDEN YAŞIYORUZ?

"Nefes almak biyolojik bir zorunluluktur; ama yaşamak, insanın kendi varlığına vermek zorunda olduğu bir hesaptır."

Bir gün sahip olmak için yıllarca çalıştığımız şeylere sahip olduğumuzda, elimizde kalan tek şey gerçekten **hayatımız** mı olacak?

İnsan hayatının büyük bir bölümünü bir şeylere yetişmeye çalışarak geçiriyor.

Çocukken büyümek istiyoruz.
Büyüyünce iyi bir okul kazanmak...
Sonra iyi bir meslek...
Sonra iyi bir iş...
Daha iyi bir gelir...
Bir aile...
Biraz daha para...
Sonra emeklilik...
Ve bir gün, bütün bunların arasında insan kendisini hiç beklemediği bir yerde bulabiliyor:

Hayatının büyük bölümünü tamamlamış ama hayatının nedenini hâlâ tam olarak anlayamamış. Belki de insanın en büyük yanılgılarından biri budur: **Hayatı yaşamakla, hayatı anlamlı yaşamak arasındaki farkı fark etmemek.**

Bir düşünün. Bir sabah kalkıyorsunuz. İşe gidiyorsunuz. Akşam eve dönüyorsunuz. Yemek yiyorsunuz. Biraz televizyon izliyorsunuz. Uyuyorsunuz. Ertesi gün aynı şey. Bir hafta... Bir ay... Bir yıl... Sonra beş yıl... On yıl... Hayatınızda büyük bir değişiklik olmadan yıllar geçiyor. Ama siz her gün bir şeyler yapıyorsunuz.

Yani dışarıdan bakıldığında hayatınız doluyken, içinizde bir yerlerde hayatınızın boş olduğunu hissedebiliyorsunuz. İşte insanı en çok şaşırtan çelişkilerden biri bu: Bir hayat çok dolu olabilir ama anlam bakımından çok boş kalabilir.

Peki neden? Çünkü bize hayat boyunca çoğunlukla "ne yapacağımız" öğretildi. Ama çok daha az: "Bütün bunları neden yaptığımız" soruldu. Çocuğa: "Ders çalış." denildi. Ama: "Nasıl bir insan olmak istiyorsun?" çok daha az soruldu. Gence: "İyi bir üniversite kazan." denildi. Ama: "Bu eğitimle dünyaya ne katmak istiyorsun?" sorusu daha az soruldu. Yetişkine: "Daha çok kazan." denildi. Ama: "Daha çok kazanarak neyi gerçekleştirmek istiyorsun?" sorusu çoğu zaman sorulmadı. Ve insan, başkalarının koyduğu hedefleri kendi hayatının amacı zannederek yıllarca ilerleyebiliyor.

Belki de bu yüzden bazı insanlar hedeflerine ulaştıkları gün boşluk yaşamaya başlıyorlar. Çünkü hedef ortadan kalkınca, altında başka bir şey olmadığı görülüyor.

Bir ev aldınız. Peki **sonra**? Çok para kazandınız. Peki **sonra**? Çocuğunuzu iyi bir üniversitede okuttunuz. Peki **sonra**? Emekli oldunuz. Peki **sonra**?

İnsan bazen hayatının bütün "**sonra**"larını tükettiğinde, kendisiyle baş başa kalıyor.

Ve o zaman daha önce hiç duymadığı bir soru yükseliyor: "Ben aslında ne için yaşıyorum?" Bu soru yalnızca mutsuz insanların sorusu değildir. Tam tersine... Bazen hayatı dışarıdan çok başarılı görünen insanlar sorar bunu: "**Dağın tepesinde olmak, gerçekten doğru yerde olduğumuz anlamına gelir mi?"**

İnsan çok kazanıp nedenini, çok öğrenip gayesini bilemeyebilir; binlerce insan tanıyıp tek bir hakiki bağ kuramadan koca bir ömrü tüketebilir.

Dolayısıyla hayatın anlamı: “Ne kadarına sahip oldum?” sorusuyla ölçülemez. Belki daha önemli soru şudur: “**Sahip olduklarım beni nasıl bir insana dönüştürdü?”**

Burada önemli bir ayrım ortaya çıkıyor. Mutluluk başka, anlam başka. Mutlu olmak istememiz son derece doğal. Güzel bir hayat, huzur, sevgi, sağlık, maddi güvence... Bunların hepsi değerlidir. Ama hayat yalnızca iyi hissetmekten ibaret değildir. Bazen anlamlı bir şey yapmak bizi zorlar.

Bir çocuğa bakmak yorucudur. Bir hastaya bakmak yorucudur. Bir iş kurmak zordur. Birine hakkını vermek bazen kendi çıkarımızdan vazgeçmeyi gerektirir. Ama insan bütün bunların içinde yine de: “**Bunu yapmam gerekiyor**.” diyebilir. Çünkü anlam, her zaman konforun bulunduğu yerde değildir. Bazen insanı taşıyan şey **haz** değil, **değerleridir.**

Belki de yanlış soruyla başlıyoruz. Hayatın anlamını ararken: “Hayat bana ne verecek?” diye soruyoruz. Oysa belki daha derin soru: “Ben hayata ne vereceğim?” olabilir.

Bana verilen aklı ne yapacağım?
Bana verilen zamanı neye harcayacağım?
Bana verilen yetenekleri neye dönüştüreceğim?
Bana verilen sevgiyi kimlerle paylaşacağım?
Bana verilen parayı nasıl kullanacağım?
Bana verilen acılar beni nasıl bir insana dönüştürecek?
Bana verilen hayatın sonunda nasıl bir insan olarak kalacağım? İşte bu sorular, bizi hayatın anlamına biraz daha yaklaştırıyor.

Belki hayatın anlamı, bir gün ansızın karşımıza çıkacak tek bir cevap değildir. Belki her gün verdiğimiz küçük kararların içinde yavaş yavaş oluşur.

Birine nasıl davrandığımızda.
Bir sözümüzü tutup tutmadığımızda.
Kimsenin görmediği yerde ne yaptığımızda.
Başarısız olduğumuzda nasıl ayağa kalktığımızda.

Bize zarar veren birine rağmen nasıl bir insan olmaya karar verdiğimizde.
Sahip olduğumuz imkânları yalnızca kendimiz için mi, yoksa başkaları için de mi kullandığımızda...
Hayatın anlamı belki de bulunacak bir şeyden çok, inşa edilecek bir şeydir.

Ve belki şimdi ilk kez şu soruyu sormaya hazırız: “Ben kimim?” Çünkü insan neden yaşadığını anlamaya çalışırken, önce kim olduğunu anlamak zorundadır. **Ben neyim?**

Sahip olduklarım mıyım? Mesleğim miyim? Param mıyım? Başarılarım mıyım? Ailem miyim? Geçmişim miyim?

Yoksa bütün bunların ötesinde, kendisine bir hayat verilmiş ve bu hayatla bir şey üretmek zorunda olan bir insan mıyım?

Bir sonraki adıma geçmeden önce, soruyu yanınıza alın. Çünkü cevabı aramak için önce sorunun kendisiyle yüzleşecek cesarete ihtiyacımız var.

Basamak 2
BEN KİMİM?

"Üzerindeki bütün etiketleri soyduğunda geriye kalan kimsesizlikle yüzleşemeyen insan, ömrü boyunca başkalarının alkışladığı bir gölgeyi kendisi sanır."

Bir insana: "**Sen kimsin?**" diye sorsak, çoğumuzun vereceği cevap hazırdır. "Ben doktorum." "Ben mühendisiyim." "Ben iş insanıyım." "Ben babayım." "Ben falancanın oğluyum." "Ben şu şirketin sahibiyim." Bunların hepsi doğrudur. Ama hiçbiri sorunun tamamına cevap değildir. Çünkü bunların hepsi insanın hayatındaki rollerdir. Peki ya rollerin arkasındaki insan?

Bir gün doktor olduğunuz işi bıraksanız... Artık doktor değilsiniz. Şirketinizi satsanız... Artık şirket sahibi değilsiniz. Emekli olsanız... Yıllarca taşıdığınız mesleki kimliğiniz geride kalır. Peki bütün bunlar elinizden alındığında: "**Ben kimim?**" sorusuna vereceğiniz cevap ne olur? İşte insanın kendisiyle gerçekten karşılaşması biraz da burada başlar.

Çünkü biz çoğu zaman sahip olduklarımızla kim olduğumuzu birbirine karıştırıyoruz. "**Benim** evim." "**Benim** arabam." "**Benim** işim." "**Benim** param." "**Benim** çocuklarım." "**Benim** başarılarım." Bunların hepsi hayatımızın parçaları. Fakat ilginç olan şu: "**Benim**" dediğimiz şeylerin başına "**ben**" kelimesini koyduğumuzda, farkında olmadan kendimizi onların sahibi olarak tanımlamaya başlıyoruz.

Oysa sahip olduğumuz her şey değişebilir. Ev satılabilir. İş bitebilir. Para kaybedilebilir. Sağlık bozulabilir. İnsanlar hayatımızdan çıkabilir. Makam değişebilir. Güzellik yaşlanabilir. Güç azalabilir.

Ve insan bütün bunların arasında bir gün şunu fark edebilir: "**Ben kendimi bunların üzerine kurmuşum**."

İşte o zaman küçük bir sarsıntı yaşanır. Çünkü insan, sahip olduklarının kaybını değil, kendisinin kaybolduğunu hissetmeye başlayabilir.

Peki insan yalnızca sahip olduklarından mı ibarettir? Hayır. İnsan aynı zamanda: Düşünceleridir. Duygularıdır. Geçmişidir. Hatalarıdır. Yetenekleridir. İnsan bütün bunların arasında **seçim yapabilen, anlam verebilen ve dönüşebilen** bir varlıktır. Belki insanın en önemli özelliklerinden biri budur:

İnsan, kendisine verilmiş olanla kendisi arasında bir mesafe bırakabilir. Bana öfke geldiğinde öfkeden ibaret olmak zorunda değilim. Korktuğumda korkum olmak zorunda değilim. Başarısız olduğumda “başarısız insan” olmak zorunda değilim. Geçmişimde hata yaptığımda “hatalı insan” olarak sonsuza kadar kalmak zorunda değilim. Çünkü insanın içinde çok önemli bir alan vardır: **Seçim alanı.**

Çocukken 'Sen beceremezsin' sözüyle büyüyen biri, yetişkinliğinde o sesi kaderi sanıp sürekli yetersizlik ve onay arayışıyla yaşayabilir. Ya da bir gün durup 'Yıllar önce söylenmiş bir cümle benim kimliğim olamaz' diyerek kaderini yeniden yazabilir.

Bu yüzden: **Geçmişimiz bizi etkiler; ama bizi tamamen tanımlamak zorunda değildir.**

İnanç açısından baktığımızda insan kendisinin mutlak sahibi değildir. **Hayatı** kendisine verilmiştir. **Aklı** verilmiştir. **Bedeni** verilmiştir. **Zamanı** verilmiştir. **Yetenekleri** verilmiştir. **İmkânları** verilmiştir. İnsan bunların sahibi gibi yaşarken aslında bunların **emanetçisi** olduğunu hatırlamalıdır.

Hayat bir mülk değil de emanetse, asıl mesele 'Ne kadar zevk aldım?' değil; 'Bana emanet edilen bu ömrü nasıl kullandım?' sorusudur.

Ve “**Ben sahip olduklarım mıyım, yoksa sahip olduklarımla ortaya çıkardığım insan mıyım?**”

İnsanı tanımlayan; kasasındaki para, oturduğu makam ya da sahip olduğu zekâ değildir. Asıl kimliğimiz; parayla büründüğümüz karakterde, gücü adaletle mi kibre kapılarak mı kullandığımızda ve zekâyı insanları ezmek için mi yoksa hayatlarını kolaylaştırmak için mi işlettiğimizde saklıdır.

Kimlik; vitrinde duran unvanlarımız değil, zor anlarda sergilediğimiz **tavırlardır**. Kimse mesleği, cüzdanı ya da diploması olarak doğmaz. Bunlar sonradan edinilen sıfatlardır. Asıl kimliğimiz; sahip olduğumuz ya da olamadığımız tüm bu imkânların ortasında verdiğimiz tepkilerde, yaptığımız seçimlerde ve inşa ettiğimiz ahlakta saklıdır.

Bir sonraki basamağa geçerken üzerinizdeki tüm etiketleri bir anlığına vestiyere asın.

Makamınız, paranız, unvanlarınız olmadan aynaya baktığınızda gördüğünüz o çıplak insan kim? Ve hayatın size verdikleriyle bugüne kadar ortaya nasıl bir insan çıkardınız?

Basamak 3
BANA NE VERİLDİ?
Hayat Fabrikası'nın hammaddeleri...

"Hayat bir koşu pisti değil, bir atölyedir; hesap sana hangi taşın verildiğinden değil, o taştan bir put mu yoksa bir mabet mi yonttuğundan sorulur."

Hayata bir koşu pistinde başladığınızı hayal edin. Yanınızdaki çizgilere bakın: Kimi ayaklarında son teknoloji ayakkabılarla, arkasında tezahürat yapan bir orduyla, pürüzsüz ve dümdüz bir kulvarda başlıyor yarışa. Kimi ise sırtında koca bir yükle, çıplak ayaklarla, çamurlu ve engellerle dolu bir bataklığın tam ortasında açıyor gözlerini.

Ve dünya bize şu acımasız yalanı fısıldıyor: “Herkes eşit, yeter ki çok koş!”

Oysa hayatın en çıplak ve sarsıcı gerçeği şudur: Kimse hayata eşit başlamadı.

Hiçbirimiz doğacağımız coğrafyayı seçmedik. Hangi anne babanın kucağında gözümüzü açacağımızı, genlerimize hangi hastalıkların veya hangi yeteneklerin kodlanacağını bize sormadılar.

Hiç kimse hayata eşit şartlarda başlamaz. Kimi insan sevgi dolu bir evde gözlerini açar. Kiminin çocukluğu sessiz ve yalnız geçer. Kimi zengin bir ailenin çocuğudur. Kimi daha ilk günden hayat mücadelesinin içine doğar. Kimi sağlıklı bir bedenle dünyaya gelir. Kimi hayatı boyunca taşıyacağı bir hastalıkla tanışır. Kiminin önüne fırsatlar kendiliğinden çıkar. Kimi, başkalarının birkaç adımda ulaştığı yere varabilmek için yıllarca mücadele eder. Bu yüzden hayatı yalnızca bir yarış olarak görmek kolaydır ama çoğu zaman adil değildir. Çünkü herkes **aynı yerden başlamaz**.

Bir çocuğa iki farklı hayat düşünelim. Birinin odasında kitaplar vardır. Anne-babası onunla konuşur. Hata yaptığında dinlenir. Merak ettiği zaman soruları cevaplanır. Başarısız olduğunda yeniden denemesi için cesaretlendirilir.

Diğer çocuğun evinde ise sürekli kavga vardır. Kimse onu dinlemez. Hata yaptığında aşağılanır. Korkularını anlatabileceği kimse yoktur. İki çocuk aynı yaşta okula başlar. Ama aslında aynı yerden başlamazlar. Biri okul çantasına kitaplarının yanında güven duygusunu da koyarak gelir. Diğeri ise çantasına görünmeyen bir yük koyarak gelir. İşte hayatın önemli gerçeklerinden biri budur:

İnsanın taşıdığı en ağır yüklerin bazıları dışarıdan görünmez. Bu nedenle insanları yalnızca vardıkları noktaya bakarak değerlendirmek büyük bir yanılgıdır. Birinin bugün çok başarılı olması, yolunun kolay olduğu anlamına gelmez. Bir başkasının geride kalması da tembel veya yetersiz olduğu anlamına gelmez.

Çünkü gördüğümüz şey çoğu zaman sonuçtur. Hammaddeyi görmeyiz. Üretim sürecini görmeyiz. Fabrikanın kaç kez arızalandığını bilmeyiz. Kaç kez durduğunu bilmeyiz. Kaç kez yeniden çalıştırıldığını bilmeyiz. Biz sadece çıkan ürüne bakarız. Oysa **insanın hikâyesini anlamak için ürünün arkasındaki üretim sürecine bakmak gerekir.**

Peki bize Hayatın hammaddeleri olarak neler verildi?
Belki düşündüğümüzden çok daha fazla şey.
Zaman; Her sabah yeniden başlayan ve bir daha geri gelmeyen bir kaynak.
Akıl. Düşünmek, öğrenmek, sorgulamak ve anlamlandırmak için.
Beden. Hayatı deneyimlediğimiz, çalıştığımız, sevdiğimiz ve ürettiğimiz araç.

Yetenekler. Kiminin matematiğe yatkınlığı vardır. Kiminin el becerisi. Kiminin insanlarla iletişimi. Kiminin yazma yeteneği. Kiminin liderlik kabiliyeti. Kiminin sabrı. Kiminin merhameti.
İlişkiler. Anne-baba Eş...Çocuk...Arkadaş...Öğretmen...Meslektaş... Hayatımıza giren ve bizi değiştiren insanlar.
İmkânlar. Eğitim... Para... Çevre... Meslek... Bilgi... Fırsatlar...
Ve bir de çoğu zaman fark etmediğimiz bir **hammadde**: Yaşadıklarımız. Sevinçlerimiz. Kayıplarımız. Başarısızlıklarımız. Hayal kırıklıklarımız. Hatalarımız. Bize yapılan iyilikler. Bize yapılan kötülükler. Hepsi hayatımızın hammaddesine dönüşebilir.

Ama burada çok önemli bir ayrım vardır:
Bir şeyin hayatımıza girmiş olması, onun hayatımızda nasıl bir sonuca dönüşeceğini belirlemez. Bir insan büyük bir başarısızlık yaşar. Bu başarısızlık onun için: “Ben hiçbir şeyi beceremiyorum.” anlamına gelebilir.
Aynı başarısızlık başka bir insan için: “Nerede hata yaptığımı şimdi daha iyi biliyorum.” anlamına gelebilir.
Birinin elindeki hammadde **özgüvensizlik** üretmiştir. Diğerinin elindeki aynı hammadde **tecrübe** üretmiştir.

Bir insan yaşadığı acıdan sonra **sertleşebilir**. Bir başkası daha **merhametli** olabilir. Bir insan para kazandıkça daha **bencil** olabilir. Bir başkası kazandıkça daha fazla **insanın hayatına dokunabilir**. Demek ki: Hayatımıza giren şey kadar, onu nasıl işlediğimiz de önemlidir. İşte burada artık hayatın bir **fabrika** olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

Ama bir sorun var. Fabrikaya giren hammaddenin tamamını biz seçmiyoruz. Bunu kabul etmemiz gerekiyor.

- Çocukluğumuzu seçmedik.
- Ailemizi seçmedik.

- Doğduğumuz ülkeyi seçmedik.
- Genetik özelliklerimizi seçmedik.
- Bazı hastalıklarımızı seçmedik.
- Karşımıza çıkan bazı insanları seçmedik.
- Başımıza gelen bazı olayları seçmedik.
- Hatta bazen uğradığımız haksızlıkları bile seçmedik.

Bu nedenle insana:
"**Hayatındaki her şey senin kendi seçimin**." demek hem gerçekçi değildir hem de acı yaşayan insanlara karşı haksızlık olabilir. Fakat bunun tersi de doğru değildir. "**Benim hiçbir seçim hakkım yok**." demek de doğru değildir.
İşte insanın hayatındaki en önemli alan tam bu ikisinin arasındadır. **Bize verilenlerle, bizim seçimlerimiz arasındaki alan.**

Belki de hayatın asıl özgürlüğü burada başlıyor. Bana ne verildiğini her zaman seçemem. Ama **verilenlerle ne yapacağıma dair bazı seçimler yapabilirim.**

→ Geçmişimi değiştiremem. Ama geçmişimin bugünümü nasıl etkileyeceği üzerinde çalışabilirim.

→ Bana yapılan her şeyi unutamam. Ama o yaşadıklarımın beni nasıl bir insana dönüştüreceğine karar vermeye çalışabilirim.

→ Kaybettiğim zamanı geri getiremem. Ama elimde kalan zamanı nasıl kullanacağımı seçebilirim.

→ Bütün yeteneklere sahip olamam. Ama sahip olduğum yetenekleri geliştirebilirim.

→ Hayatın bütün şartlarını değiştiremem. Ama şartlarımın içinde nasıl bir insan olacağımı belirleyebilirim.

Ve işte burada çok önemli bir düşünce ortaya çıkıyor:

Hayat bize yalnızca imkânlar vermez; aynı zamanda malzeme verir.
Kimi zaman iyi malzeme...
Kimi zaman kötü...
Ama sonuçta elimizde bir şeyler vardır.
Asıl soru: “Neden bana bunlar verildi?” sorusundan önce belki şudur: “**Elimde olanlarla ne yapacağım?**”

Emanet
Burada İslami bakış bize çok güçlü bir anlam çerçevesi sunar. İnsan, hayatının mutlak sahibi değil; kendisine verilenlerin emanetçisi olarak görülür.
Zaman bize emanet.
Akıl bize emanet.
Beden bize emanet.
Yeteneklerimiz emanet.
Maddi imkânlarımız emanet.
İnsanlarla kurduğumuz **ilişkiler** bile bir yönüyle emanet.
Bu bakış açısı insanın hayatla ilişkisini değiştirir. Çünkü emanet, yalnızca sahip olunacak bir şey değildir.
Emanet, korunacak, geliştirilecek ve doğru kullanılacak bir şeydir. Böyle bakınca hayatın anlamı da yavaş yavaş başka bir şekle bürünmeye başlar. Artık soru yalnızca: “**Hayat bana ne verecek?**” değildir. Şu soru da ortaya çıkar: “**Bana verilenleri nasıl değerlendireceğim?**”

Belki de insanın hayatını anlamlı kılan en önemli dönüşümlerden biri budur: Sahip olduklarını saymaktan, onları neye dönüştürdüğünü düşünmeye geçmek. Çünkü **zenginlik** tek başına bir sonuç değildir. **Bilgi** tek başına bir sonuç değildir. **Yetenek** tek başına bir sonuç değildir. **Zaman** bile tek başına bir sonuç değildir. Bunların hepsi henüz hammadde olabilir. Asıl mesele, bunlardan **ne ürettiğimizdir**.

Bir insan çok kitap okuyabilir. Ama okudukları onu daha anlayışlı bir insan yapmıyorsa, bilgi henüz gerçek anlamda ürüne dönüşmemiş olabilir.

Tüketime harcanan para potansiyelini harcar, **öğrenilmeyen acı** ise yalnızca bir yara olarak kalır**.**

Çünkü insan yalnızca hayatın kendisine verdiklerinin toplamı değildir. Biraz da onları nasıl işlediğinin sonucudur.

Mermer de bir hammaddedir, çamur da.
Gül bahçesi de bir başlangıçtır, kurak bir çöl de.
Tarih, elindeki en kaliteli mermeri kibir ve tembellikle yontup kaba bir taş yığınına dönüştürenlerle doludur. Varlık içinde büyüyüp bir enkaz haline gelen hayatlar tam da bu yüzdendir.

Buna karşılık, elinde sadece balçık ve çamur olan; yani yoklukla, yetimlikle, ihmalle sınanmış ama o çamuru gözyaşıyla, sabırla, vicdanla yoğurarak asil bir sanat eserine, merhametli ve sarsılmaz bir karaktere dönüştüren sayısız insan vardır.

“Hesap, sana ne verildiği üzerinden değil; sana verilenle ne yaptığın üzerinden sorulacak.”

Şimdi ellerinizi açın ve avuçlarınızın içine bakın. Başkalarının avuçlarındaki pırıltılara bakmayı bir anlığına bırakın. **Sizin elinizde ne var?** Hangi acılar, hangi imkânlar, hangi yaralar, hangi yetenekler? Bütün bunları çaresizce yakınarak mı taşıyacaksınız, yoksa onlar sizin hayat fabrikanızın işlenecek asıl cevheri mi olacak?

Basamak 4
HAYAT FABRİKASI

"Başına gelenler yalnızca kapına bırakılan kargodur; seni SEN yapan, o kargonun içindekileri vicdanında mı yoksa hırsında mı işlediğindir."

Bir fabrikanın değerini, içine giren hammaddenin değeri değil; o hammaddeden ne **ürettiği** belirler.

Gece yarısı, şehrin gürültüsü çekildiğinde derin bir sessizlik çöker. Fakat göğüs kafesinizin tam arkasında, tek bir lambanın aydınlattığı o loş koridorların gerisinde hiç durmadan çalışan devasa bir tesis var: Sizin Hayat Fabrikanız.

Bu fabrikanın kapısından çocukluğunuzdan itibaren her gün bir şeyler girdi: Bir annenin sevgisi, bir babanın sözü, bir öğretmenin cümlesi, bir arkadaşın ihaneti, birinin duyduğu güven; Bir başarısızlık, bir zafer, bir hastalık, bir kayıp, bir miras, bir haksızlık, bir dua ya da bir hayal kırıklığı...

Bunların her biri fabrikanızın kapısına bırakılan birer hammaddedir. Bantlar durmadan hareket ediyor, çarklar dönüyor ve içeri giren hiçbir şey girdiği gibi kalmıyor. Fakat asıl sır şurada gizli: Aynı hammadde, her fabrikada aynı ürünü üretmiyor.

İki insan düşünün. İkisi de büyük bir maddi sıkıntı yaşasın. Biri: “Hayat bana haksızlık yaptı.” deyip bütün hayatı boyunca öfkesini taşısın. Diğeri: “Artık paranın ne olduğunu daha iyi anlıyorum.” deyip daha ölçülü, daha dayanıklı bir insan olsun. Yine aynı hammadde. Ama farklı üretim. Demek ki hayatı belirleyen ne yaşadığımız değil, yaşadıklarımızı hangi tezgâhta neye dönüştürdüğümüzdür.

Peki bu fabrikanın makineleri neler? İşte asıl mesele burada. Çünkü hayatımıza giren her şeyi olduğu gibi dışarı vermiyoruz. Arada bir üretim süreci var. Bu sürecin içinde: Düşüncelerimiz var. Olaylara verdiğimiz anlam var. Duygularımız var. İnançlarımız var. Çocukluktan öğrendiklerimiz var. Değerlerimiz var. Korkularımız var. Alışkanlıklarımız var. Çevremiz var. Ve bütün bunların arasında çok önemli bir makine daha var: **Seçimlerimiz**.

Belki de insanı diğer canlılardan ayıran en önemli taraflardan biri burada ortaya çıkıyor. Başımıza gelen her şeyi seçemeyebiliriz. Ama birçok durumda, başımıza gelenle ne yapacağımız konusunda bir seçim alanımız vardır.
İşte o küçük alan, bazen bütün hayatın yönünü değiştirebilir.

Bir söz düşünün. Birisi size çok ağır bir söz söyledi. Söz artık söylenmiştir. Geri alamazsınız. Hammadde fabrikaya girmiştir. Fakat bundan sonra iki farklı üretim başlayabilir.
İlkinde: Söz → öfke → intikam → sertlik → kırgınlık → ilişkilerin bozulması
İkincisinde: Söz → öfke → düşünme → anlamlandırma → sınır koyma → olgunluk
Olay aynı. Ama üretim hattı farklı. İşte insanın hayatındaki büyük dönüşümler bazen böyle küçük bir noktada başlar. Olay ile tepki arasındaki o küçücük boşlukta.

Fabrikanın en tehlikeli yanı; Bir fabrikanın makineleri bozulursa ürün bozulur. İnsan fabrikasında da benzer bir durum vardır. Eğer insan yıllarca: "**Ben değersizim**." diye düşünürse; En küçük eleştiriyi bile saldırı gibi algılayabilir.
Eğer: "**Kimseye güvenilmez**." diye inanırsa; Kendisine yaklaşan iyi insanları bile uzaklaştırabilir.
Eğer: "**Başarılı olmazsam hiçbir değerim yok**." diye düşünürse; Hayatı boyunca başarı peşinde koşabilir. Ama bir gün çok başarılı olduğunda bile içinde şu soruyu taşıyabilir:

“**Peki şimdi?”** Çünkü fabrikanın ürettiği şey yalnızca başarı değildir. **İnsanın kendisidir.**

İşte burada çok önemli bir ayrım var: İnsan hayatı boyunca aslında iki farklı şey üretebilir. **Sahip oldukları** ve **dönüştüğü insan**. Bir insan ev üretebilir. Para üretebilir. Şirket üretebilir. Diploma üretebilir. Kariyer üretebilir. Ama bütün bunların yanında farkında olmadan bir de **kendisini** üretir.

Her kararımız bizi biraz daha şekillendirir. Her tekrar ettiğimiz davranış karakterimize bir iz bırakır. Her verdiğimiz söz ve tuttuğumuz söz, güvenilirliğimizi biraz daha oluşturur. Her haksızlık karşısında verdiğimiz tepki, nasıl bir insan olduğumuzu biraz daha belirler. Her iyilik, kimse görmese bile içimizde bir şey üretir. Yani: İnsan, **hayatını yaşarken** aynı zamanda **kendisini de üretir**.

Üretimin son ürünü: Karakter
Belki de hayat fabrikasının en önemli ürünü budur. Karakter. Çünkü karakter bir günde ortaya çıkmaz. Bir insan bir sabah uyanıp: “Bugün dürüst bir insan olayım.” diyerek karakter sahibi olmaz. Dürüstlük küçük kararlarla üretilir. Sabır küçük bekleyişlerle üretilir. Merhamet küçük davranışlarla üretilir. Vefa, zor zamanda belli olur. Adalet, çıkarımızın karşısında sınanır. Sözünde durmak, söz vermenin kolay olduğu zamanlarda değil, sözünü tutmanın zorlaştığı zamanlarda ortaya çıkar.
Bu yüzden karakter: İnsanların bizi gördüklerinde düşündüğü şeyden çok, kimse görmediğinde **yaptıklarımızın toplamıdır.**

Bir fabrikanın üretim hattında aynı hareket binlerce kez tekrar edilir. İnsan da böyledir. Bugün yaptığımız bir davranış küçük olabilir. Yarın yine yaparız. Sonra bir daha. Bir süre sonra artık düşünmeden yapmaya başlarız.

İşte bu yüzden hayatımızdaki küçük seçimleri küçümsememeliyiz. Çünkü bazen küçük seçimler büyük bir insan üretir.

Peki iyi bir fabrika ne üretir?
Bir fabrikanın başarılı olması yalnızca çok üretmesiyle ölçülmez. Ne ürettiği önemlidir. Çok üretmek başka şeydir. Değer üretmek başka. İnsan için de aynı şey geçerlidir.
Çok çalışmak, Çok kazanmak, Çok tanınmak, Çok başarılı olmak. Bunların hepsi değerlidir. Ama sonunda şu soruya dönmek gerekir: "**Bütün bunlar beni nasıl bir insana dönüştürdü?**" Çünkü hayatın sonunda elimizde yalnızca yaptıklarımızın listesi olmayacak. Bir de o yaptıklarımızın bizi **dönüştürdüğü** insan olacak.

Ve şimdi "**Hayat Fabrikası**" metaforunun en önemli yerine geliyoruz: Hammadde bizim tamamımız değildir. Bize ne verildiği önemlidir. Ama onu nasıl işlediğimiz de önemlidir.

Çocukluğumuz, acılarımız, yeteneklerimiz ve zamanımız değerlidir; fakat asıl belirleyici olan, bütün bunlardan ne ürettiğimiz ve neye **dönüştüğümüzdür**.

Hayat, bize verilen hammaddenin; seçimlerimiz, değerlerimiz ve davranışlarımız aracılığıyla bir insana dönüştürülme sürecidir.

Fakat burada zor bir soru var. Eğer hepimiz birer fabrikaysak ve hayatımıza sürekli hammaddeler giriyorsa; Fabrikayı kim yönetiyor? Duygularımız mı? Geçmişimiz mi? Ailemiz mi? Toplum mu? Korkularımız mı? Alışkanlıklarımız mı? Yoksa biz gerçekten kendi fabrikamızın yöneticisi olabilir miyiz? Çünkü bazen insan hayatının başında kendisine ait olmayan ayarlarla çalışmaya başlar.

Başkalarının ona söylediği cümlelerle, Çocukken öğrendiği korkularla, Çevresinin değerleriyle, Toplumun başarı ölçüleriyle; Ve yıllar sonra fark eder ki: “Benim fabrikam çalışıyor ama **üretimi** ben seçmiyorum.”

Çünkü bir fabrikanın üretim bandında ne kadar kaliteli hammadde işlerseniz işleyin; eğer tezgâhın görünmeyen ayarları bozuksa, banttan sürekli kırık ve defolu parçalar dökülür. İnsan da böyledir; yıllarca hayatı suçlar, insanları suçlar, şartları lanetler. Oysa asıl mesele kapıya gelen kargoda değil, o kargoyu işleyen görünmeyen yazılımdadır.

Şimdi asıl cesaret gerektiren yere iniyoruz: Fabrikanın kapısını kapatıp, yıllardır dokunmadığımız o karanlık kumanda odasına girmek ve o ilk ayarlarla yüzleşmek

Basamak 5
FABRİKA AYARLARI

“İnsan bazen hayatını seçtiğini sanır. Oysa bazı kararları, kendisinden çok önce verilmiş olabilir.”

Bir arkadaşınız size: “Bu konuda biraz yanlış düşünüyorsun” diyor. Cümle bu kadar. Ama bir anda geriliyorsunuz. Sesiniz sertleşiyor: “Sen benim ne yaşadığımı biliyor musun?” Sonra konuşma bitiyor.

Belki de mesele o cümle değildi. O cümle sadece içeride çok daha eski bir düğmeye dokundu. Belki yıllar önce sürekli eleştirildiniz. Belki hata yaptığınızda küçümsendiniz. Belki kendinizi ancak başarılı olduğunuzda değerli hissettiniz. Ve şimdi, yıllar sonra, küçücük bir eleştiri geldiğinde içinizdeki eski sistem yeniden çalıştı. Önce tepki verdiniz. Sonra nedenini düşündünüz. İşte insanın kendisini tanımaya başladığı yer tam burasıdır: “**Ben neden böyle tepki veriyorum?**”

Ben gerçekten böyle mi düşünüyorum, yoksa içimde çok eskiden kurulmuş bir sistem mi konuşuyor?

Kimi düşünürler insanın sadece başına gelenlerin pasif bir sonucu olduğunu söyler. Oysa **asıl hakikat, uyaran ile verdiğimiz tepki arasındaki o işleme aralığında gizlidir.**

Fabrikanın girişindeki hammadde tek başına ne ahlaklıdır ne de ahlaksız ne bir enkazdır ne de bir şaheser. O sadece ham bir maddedir. Asıl hikâye, o malzemenin fabrikanın üretim bantlarına girdiği an başlar:

Çoğu insan hayatının enkaza dönüştüğü anlarda fabrikanın kapısına dikilip dışarıyı lanetler: “Beni küçümsediler, o yüzden acımasızım.”

“Sevgisiz büyüdüm, o yüzden kimseye güvenemem.” “Bana haksızlık yaptılar, o yüzden ben de dünyayı yakacağım.” Bu, işletmecinin kendi tezgâhındaki arızayı görmezden gelip suçu sadece kapıya gelen kargocuya atmasıdır.

Klinik psikolojide "travma sonrası büyüme" denilen bir kavram vardır. Aynı ağır hammadde —örneğin derin bir kayıp ve ihmal— iki farklı tezgâha girer.

• **Birinci zihin**, bu hammaddeyi haset, kurban psikolojisi ve intikam çarklarında öğütür. Ortaya çıkan ürün ise; kibir zırhlarının ardına saklanan, etrafındaki sevgiyi tüketen ve dokunduğu her yüreğe zehir akıtan öfkeli bir insandır.

• **İkinci zihin** ise aynı yangından arta kalan külü alır; onu öz-şefkat, farkındalık ve vicdan tezgâhında yoğurur. Çıkan ürün; başkasının acısını ilk bakışta sezen, kimsenin canını yakmamaya yemin etmiş, derin bir sığınak olan bilge bir insan olur.

Aynı şey güç ve zenginlik için de geçerlidir. Tatminsizlik ve kibirle işlenen sermaye yıkıcı bir canavara dönüşürken; adalet ve merhamet tezgâhında eritilen güç, sayısız hayatı yeşerten koruyucu bir gölge olur.

Fabrikanın asıl işleyen dişlileri, iç dünyanızda her gün açtığınız o sessiz patikalardır. Olayları nasıl yorumladığınız, öfke kabardığında hangi çarkı çevirdiğiniz, gücü bulunca kime nasıl davrandığınız... Bu küçük seçimler zamanla kökleşip davranışa, tekrarlanan davranışlar ise insanın asıl karakterine evrilir. Ve nihayet fabrikanın sevkiyat kapısı açıldığında, ortaya çıkan ürün bu tercihlerinizin toplamıdır.

Orada sizi alkışlayan kalabalıklar, banka hesap özetleri ya da altın varaklı diplomalar durmaz. Çıkış kapısında yalnızca tek bir ürün beklemektedir:

Bütün bu fırtınalardan, yokluklardan ya da varlıklardan süzülerek ortaya çıkardığınız **o insan**.

Fabrikanızın bacasından dünyaya ne yayılıyor: Etrafı kartan zehirli bir is mi, yoksa üşüyen ruhları ısıtan sıcak bir nefes mi?

Her fabrikanın görünmeyen ayarları vardır. Bir makineyi satın aldığınızda yalnızca dış görünüşüne bakmazsınız. İçinde ayarlar vardır. Basınç ayarı, Hız ayarı, Sıcaklık ayarı. Bir makineyi aynı malzemeyle çalıştırırsınız ama ayarlarından biri değiştiğinde ortaya çıkan sonuç da değişebilir. İnsan da buna biraz benzer.

Fakat insanın ayarları tornavidayla yapılmaz. Bazıları çocuklukta oluşur. Bazıları ilişkilerde. Bazıları yaşadığımız travmalarda. Bazıları başarılarımızda. Bazıları korkularımızda. Bazıları ise bize yıllarca tekrar edilen cümlelerde.

Bir çocuk dünyayı önce kendisiyle değil, başkalarının gözleriyle öğrenir. Çocuk: “Ben değerli miyim?” diye düşünmez belki. Ama bunu hisseder. Kendisine nasıl davranıldığıyla öğrenir. Söyledikleri dinleniyorsa: “Benim düşüncelerim önemli.” duygusunu geliştirebilir. Sürekli susturuluyorsa: “Benim söylediklerimin önemi yok.” diye öğrenebilir. Hata yaptığında anlayış görüyorsa: “Hata yapabilirim ve yine de sevilebilirim.” duygusunu geliştirebilir. Hata yaptığında aşağılanıyorsa: “Hata yapmak tehlikelidir.” diye öğrenebilir.
Ve bu küçük çocukluk deneyimleri yıllar sonra yetişkin davranışlarının arkasında sessizce durabilir.

Bazı cümleler insanın içinde yıllarca yaşamaya devam eder. Bunların bazıları doğru gibi görünür.
Bazıları tamamen yanlış olabilir. Ama önemli olan başka bir şeydir: İnsan, kendisine söylenen her cümlenin doğru olup olmadığını çocukken değerlendiremez. Bazılarını olduğu

gibi içine alır. Ve yıllar sonra o cümle artık başkasının sesi olmaktan çıkar. Kendi sesiymiş gibi konuşmaya başlar.

İçimizde sessizce işleyen gizli bir ayar menüsü vardır. Çoğu zaman fark etmediğimiz bu varsayımlarla hareket ederiz: 'Sevilmek için başarılı olmalıyım', sürekli güçlü görünme çabası, zayıflık göstermekten dehşete düşme ya da her şeyi kontrol altında tutma arzusu...

Örneğin bir insan en küçük bir eleştiriyi varoluşsal bir saldırı sayıyorsa, belki de sorun dışarıda değil, içindeki 'Eleştirilmek = değersiz olmak' ayarının aşırı hassas çalışmasındadır. **En tehlikeli kural fark edilmeyendir**; çünkü insan, bozukluğunu görmediği bir sistemle yıllarca yaşayabilir. İşte bu yüzden asıl mesele, **davranışın arkasındaki o görünmeyen inancı araştırmaktır.**

İşte burada psikoloji bize çok önemli bir kapı açar: **Davranışın arkasındaki görünmeyen inancı araştırmak.**

Ama geçmişimiz bizim kaderimiz değildir. Burada çok önemli bir ayrım yapmalıyız. Çocukluğumuz bizi etkiler. Ailemiz bizi etkiler. Yaşadığımız travmalar bizi etkileyebilir. Toplum bizi etkiler. Fakat: **Etkilenmek ile mahkûm olmak aynı şey değildir**.

Çünkü insan yetişkin olduğunda ilk kez kendi içindeki bazı ayarları görmeye başlayabilir. Ve gördüğü şeyi değiştirme ihtimali doğar.

Bazen sorun davranışımız değil, davranışımızı yöneten gizli kurallardır. Mesela:
Davranış: Sürekli çalışıyorum.
Altındaki kural: “Durursam değersiz olurum.”
İşte asıl değişim burada başlar. Sadece davranışı bastırmakla değil, davranışın arkasındaki **kuralı** fark etmekle.

Bu nedenle geçmişi suçlamak kolay ama eksik bir çözümdür. Çünkü amaç: “Suçlu kim?” sorusunu bulmak değil. Asıl soru: “**Ben bugün hâlâ hangi eski kuralla yaşıyorum**?” olmalıdır.

Bir gün insan kendi fabrikasının bakım mühendisi olur. Belki yetişkin olmanın en güzel taraflarından biri budur. Bir noktada insan geçmişine dönüp: “Bana bunu öğrettiler.” diyebilir. Sonra: “Ama bunun gerçekten doğru olup olmadığını hiç sorgulamamışım.” diyebilir. Ve ardından: “Artık bu ayarı değiştirebilir miyim?” diye sorabilir.

Bu, geçmişi inkâr etmek değildir. Tam tersine, geçmişin hayatımızdaki etkisini fark etmektir. Örneğin
“**Herkesi memnun etmeliyim’’ AYARI**
Bir çocuk sürekli: “Ayıp olmasın” “Karşı taraf üzülmesin.” “Sen büyüksün, sen alttan al” sözlerini duyabilir. Yetişkin olduğunda herkesi memnun etmeye çalışan biri olabilir. Kendi ihtiyacını sürekli erteleyebilir. Hayır diyemez. Sonra yorulur. Kızar. Ama neden kızdığını anlamaz. Çünkü görünürde sorun başkalarıdır. Oysa içerideki eski ayar şudur: “**Benim ihtiyacım, başkasının ihtiyacından daha az önemlidir**.”

Bu ayar değişmeden sadece: “Biraz daha güçlü olmalıyım.” demek yeterli olmayabilir. Önce ayarın kendisini görmek gerekir.

Bir başka ayar: “**Başarılı olmalıyım**”. Bir başka insanın çocukluğu şöyle geçmiş olabilir:
Başarılı olduğunda çok övgü almıştır. Başarısız olduğunda sevgiyi kaybetmiş gibi hissetmiştir. Zamanla zihninde şu denklem kurulabilir:
Başarı = değer

Böyle bir insan yetişkin olduğunda çok başarılı olabilir. Ama başarı arttıkça huzuru artmayabilir.
Çünkü hedefin sonunda: "Artık yeter." diyebileceği bir nokta yoktur. Her başarının ardından yeni bir hedef gelir. Çünkü aslında ürettiği şey başarı değil, **değerli olduğunu kanıtlama çabasıdır**. Bu çok farklı bir şeydir.

Fabrika ayarlarını değiştirmek ne demektir?
Kendimizi suçlamak değildir. Ailemizi suçlamak değildir. Geçmişimizi silmek değildir. Bir gecede bambaşka bir insan olmak da değildir. Daha çok şu dört soruyu sormaktır:
1. Ben hangi durumlarda aşırı tepki veriyorum?
2. O anda içimden geçen temel düşünce ne?
3. Bu düşünce bana ne zamandır tanıdık?
4. Bugün hâlâ buna inanmak zorunda mıyım?
Bu dört soru bazen insanın kendi içindeki yıllanmış bir ayarı fark etmesine yeter. **Ve burada çok önemli bir özgürlük başlar.**

Bir düşüncenin aklımıza gelmesi, onun doğru olduğu anlamına gelmez. Bir duygu hissetmemiz, o duyguyla hareket etmek zorunda olduğumuz anlamına gelmez. Bir korkumuz olması, korkunun bizi yönetmesi gerektiği anlamına gelmez. Geçmişte bize bir şey öğretilmiş olması, onu hayatımız boyunca taşımamız gerektiği anlamına gelmez. İnsan bazen ilk kez şu cümleyi kurduğunda özgürleşmeye başlar:
"**Bu benim düşüncem olabilir; ama bu düşüncenin doğruluğunu yeniden değerlendirme hakkım da var**."

Eski ayarların en ilginç tarafı; İnsan onları değiştirmeye başladığında kendisini bir süre **yabancı** hissedebilir. Çünkü yıllardır: "**Ben böyleyim**" dediği şey artık değişmektedir. Herkesi memnun etmeyen bir insan olmaya başladığında suçluluk hissedebilir. **Hayır** dediğinde kendisini **kötü** hissedebilir.

Hata yaptığında kendisini eskisi kadar acımasızca eleştirmediğinde **garip** hissedebilir. Başarılı olmadığında da değerli olduğunu kabul ettiğinde **şaşırabilir**.

Çünkü **yeni davranış** henüz **tanıdık** değildir. Ama bu gariplik bazen kötüye gittiğinin değil, **yeni bir ayarın** devreye girdiğinin işaretidir.

Fabrikanın bakım zamanı; Bir fabrikanın yöneticisi makinelerin çalışıyor olmasını yeterli görmez. Bakım yapar. Sesini dinler. Titreşimini kontrol eder. Yağını değiştirir. Ayarını ölçer. Çünkü: "**Şimdilik çalışıyor**." demek, fabrikanın sağlıklı olduğu anlamına gelmez.

İnsan da zaman zaman kendi içine bakmalıdır.
"Ben neden bu kadar öfkeleniyorum?"
"Neden sürekli onay bekliyorum?"
"Neden hayır diyemiyorum?"
"Neden başarıya rağmen yetmiyor?"
"Neden yakınlaşmak istediğim halde insanları uzaklaştırıyorum?"
"Neden değişmek istediğim halde aynı yerde kalıyorum?"
Bunlar insanın kendisine yöneltebileceği **bakım** sorularıdır.

Ve belki de **olgunlaşmak**: Kendimizi sürekli eleştirmek değil, **kendimizi düzenli olarak tanımaktır**.

Şimdi fabrikanın **kumanda paneline** bakıyoruz. Orada bazı düğmeler var: Korku, Değer, İnanç, Onay ihtiyacı, Güven, Başarı, Sevgi, Aidiyet, Kontrol. Bunlardan hangileri sizin fabrikanızda gereğinden **fazla çalışıyor**?
Hangileri yıllardır **otomatik**? Hangileri artık size **hizmet etmiyor?** Ve belki en önemlisi: Bu düğmelerin hangisine bundan sonra kendiniz dokunmak istiyorsunuz?

Çünkü insan geçmişinin ürünü olabilir. Ama yalnızca geçmişinin ürünü olmak zorunda değildir. Bir noktadan sonra **kendi ayarlarını gözden geçirebilen bir varlıktır**.

Fakat eski ayarları fark etmek ve arızalı dişlileri görmek tek başına yetmez. Bir makinenin ayarını bozulan eski kuraldan kurtardığınızda, ona yeni bir yön, yeni bir kalibrasyon ve yeni bir hedef vermek zorundasınız. 'Ben neye göre üreteceğim?' sorusunun cevabı olmadan hiçbir fabrika sağlıklı çalışamaz.

İşte tam bu eşikte, hayatın görünmeyen pusulaları devreye girer: Değerlerimiz ve önümüze çıkan o sessiz kavşaklar...

Basamak 6
DEĞERLERİM ve SEÇİMLERİM

İnsan hayatında bazı yolları kendisi seçmez. Ama bir noktadan sonra önüne çıkan kavşakta hangi yöne gideceğine karar vermek zorundadır. Ve bazen hayatımızı değiştiren şey, önümüzde açılan yeni bir yol değil; yıllardır yürüdüğümüz yolun bize ait olmadığını fark etmektir.

Yıllardır ezbere yürüdüğünüz, her sokağını bildiğiniz o tanıdık şehirde adımlarınız sizi düşünmeden taşırken aniden bir kavşak çıkıyor karşınıza. Sağa ve sola giden yollar bambaşka dünyalara açılıyor; düz giderseniz yine aynı yere varacaksınız. Duruyorsunuz.

İlk kez gerçekten bakıyorsunuz. Ve içinizden bir soru geçiyor: "**Ben buraya gerçekten gitmek istiyor muyum?"** Belki hayatın bazı dönemlerinde hepimizin karşısına böyle bir kavşak çıkar.

Bazen bir iş değişikliğidir. Bazen bir evlilik. Bazen bir ayrılık. Bazen bir kayıp. Bazen hiç beklemediğimiz bir fırsat. Ama bazen kavşak dışarıda değildir. İnsanın içinde oluşur.

Bir gün insan yaptığı işten para kazandığı halde artık anlam bulamadığını fark eder. Bir gün yıllardır sürdürdüğü bir ilişkinin içinde kendisi olmaktan çıktığını fark eder. Bir gün herkesin "başarı" dediği şeyin kendisi için başarı olmadığını anlar. Ve bazen insanın hayatındaki en büyük dönüm noktası şudur: "**Ben böyle yaşamak istemiyorum**."

Değerler = Hayatın pusulası

İşte burada "**değerler**" devreye girer. Değer dediğimiz şey, sadece güzel bulduğumuz kavramlar değildir. Hayatımızı hangi ilkeler doğrultusunda yaşamak istediğimizi gösteren iç **pusulalardır**.

Dürüstlük, Aile, Özgürlük, Adalet, Güven, Merhamet, Üretkenlik, Öğrenmek, Sadakat, İnanç, Sorumluluk, Huzur, Başarı, Yardım etmek, Saygınlık...Bunların hepsi değer olabilir.

Ama önemli bir ayrıntı var: Bir şeyi **değerli** bulmakla, **hayatını o değere göre yaşamak** aynı şey değildir. Bir insan: "Ailem benim için çok önemli." diyebilir. Ama bütün hayatını çalışmaya ayırıp ailesine hiç zaman ayırmayabilir.

"**Sağlığım önemli**" diyebilir. Ama yıllarca bedenini ihmal edebilir. "
Dürüstlük benim için çok önemli" diyebilir. Ama çıkarı söz konusu olduğunda dürüstlüğü kolayca terk edebilir.

O halde **değerlerimizi** sadece söylediklerimizden değil, **zamanımızdan**, **seçimlerimizden** ve **fedakârlıklarımızdan** da okuyabiliriz.

Gerçek değerlerimizi nasıl anlarız? Bazen kendimize: "**Benim için ne önemli?**" diye sormak yetmez. Çünkü zihnimiz bize toplumun doğru kabul ettiği cevapları verebilir. Daha zor sorular sormak gerekir:

- "Neye zaman ayırıyorum?"
- "Neyden vazgeçmeye razıyım?"
- "Neyi kaybetmek beni gerçekten üzer?"
- "Kim olduğumu düşündüğümde hangi özelliklerimden vazgeçmek istemem?"

Ve belki en güçlü soru: "Hayatımda hiçbir alkış, para veya statü olmayacak olsaydı, yine neyi yapmaya **değer** bulurdum?" Bu soru insanı toplumun sesinden biraz uzaklaştırıp kendi sesine yaklaştırabilir.

Başarı ile değer aynı şey değildir.
Modern hayat bize çoğu zaman bir başarı cetveli verir: İyi okul, İyi meslek, İyi gelir. Ve insan farkında olmadan bu cetvelle kendisini ölçmeye başlar. Ama burada önemli bir soru vardır:
"Başarılı olduğum hayat, benim istediğim hayat mı?" Çünkü insan başkasının cetveliyle kendi hayatını ölçerse, ne kadar ilerlerse ilerlesin **eksik** hissedebilir.

Neyi sevdiğinizi, neyi iyi yaptığınızı ve dünyaya nasıl bir fayda sunabileceğinizi sormak yönünüzü buldurur. Çünkü bazen insanın sorunu yeteneksiz olması değildir**; yanlış yerde yetenek kullanmasıdır.**

Bir insan çok iyi bir yönetici olabilir ama yönetmek istemeyebilir. Çok başarılı bir mesleğe sahip olabilir ama o mesleği sevmeyebilir. Çok para kazanabilir ama yaptığı işin kendisi için hiçbir anlam taşımadığını hissedebilir. Bu durumda sorun: "Başarısız oldum" değil, "**Başarımı hangi değerin üzerine kurdum?**" sorunudur.

Her seçim bir şeyden vazgeçmektir.
Hayatın belki de en zor gerçeklerinden biri budur. Her şeyi aynı anda seçemeyiz. Bir yolu seçtiğimizde başka bir yolu geride bırakırız. Bir işe daha fazla zaman ayırırsak başka bir şeye daha az zaman kalır. Daha fazla para kazanmayı seçersek belki daha fazla boş zamandan vazgeçeriz. Daha fazla özgürlük istersek bazı güvenliklerden vazgeçmemiz gerekebilir. Aileye daha fazla zaman ayırırsak kariyerimizin bazı fırsatlarını kaçırabiliriz. Bir şehirde kalmayı seçersek başka bir şehirdeki hayatı yaşayamayız.

Bu nedenle olgunlaşmak biraz da şunu kabul etmektir: "Her şeyi elde edemem. O halde neyin benim için **daha değerli** olduğuna karar vermeliyim."

Karar verememek de bir karardır.
Bazı insanlar hayatlarının büyük kararlarını sürekli erteler. “Biraz daha düşüneyim.” “Şartlar biraz daha düzelsin.” “Çocuklar büyüsün.” “Para biraz daha artsın.” “Emeklilik gelsin.” “Sonra bakarım.”
Ama hayat bekleme salonu değildir. Ve bazı kararları vermemek de aslında bir seçimdir.

Bir insan yıllarca sevmediği işte kalıyorsa: “Ben hiçbir seçim yapmadım.” diyemez. Çünkü kalmak da bir seçimdir. Bir ilişkiyi sürdürmek de seçimdir. Değiştirmemek de seçimdir.

Bir iş kaybı, bir ayrılık, bir başarı ya da tek bir gece... Hayatın bu keskin kırılma anları ömrümüzü 'öncesi' ve 'sonrası' diye ikiye ayırır. O büyük eşikten geçerken sorulması gereken tek soru şudur: Bu dönüm noktası beni neye dönüştürüyor; öfkeli ve katı birine mi, yoksa vicdanı ve iradesi güçlenmiş olgun bir insana mı?

Fakat dönüm noktalarının ilginç tarafı şudur: Olayı her zaman biz seçemeyiz; ama olaydan sonra **hangi insan** olacağımız konusunda bir payımız vardır.
Bir kayıp insanı tamamen yıkabilir. Ama aynı kayıp, bazı insanlarda hayatın kıymetini daha derinden fark etme duygusu da doğurabilir.

Bir başarısızlık insanı yıllarca korkutabilir. Ama başka bir insan için hayatındaki en büyük öğretmen olabilir.
Bir hastalık insanın bütün planlarını bozabilir. Ama ona daha önce fark etmediği şeylerin değerini gösterebilir.
Burada “her kötü olayın mutlaka iyi bir sonucu vardır” demiyoruz. Bazı acılar sadece acıdır. Ama insan bazen acının içinden bile **bir anlam çıkarma gücüne** sahiptir.

Kavşakta sorulması gereken soru;
Hayatın bir dönüm noktasında: “Hangisi daha kolay?” diye sormak yerine bazen: “Hangisi benim olmak istediğim insana daha yakın?” diye sormak gerekir. Çünkü kolay olan yol her zaman doğru yol değildir. Doğru olan yol da her zaman kolay değildir.
Bir seçim sizi rahatlatabilir ama sizi büyütmeyebilir. Başka bir seçim sizi zorlayabilir ama yıllar sonra: “İyi ki bunu yapmışım.” dedirtebilir.

Peki ben nasıl bir insan olmak istiyorum?
Belki bütün değer sorularının altında aslında bu soru yatıyor. Çünkü insan sadece: “Ne istiyorum?” diye sormamalı. Şunu da sormalı: “İstediğim şey beni nasıl bir insana dönüştürecek?”

Çok **para** kazanmak istiyorum. Peki bunun için **nasıl** biri olacağım?

Çok **başarılı** olmak istiyorum. Peki bunun uğruna nelerden **vazgeçeceğim**?

İnsanlara **faydalı** olmak istiyorum. Peki bunun için hangi **konforlarımdan** vazgeçeceğim?

İşte değerler burada ete kemiğe bürünür.

Bir pusulanın görevi yolu göstermek değildir.
Pusula size: “Şu sokaktan git.” demez. Size yönü gösterir. Yolun taşlı olup olmadığını söylemez. Ne kadar süreceğini söylemez. Yolda kiminle karşılaşacağınızı söylemez. Ama **yönünüzü kaybettiğinizde** size kuzeyi **hatırlatır**.

Değerler de böyledir. Hayatınızda her kararın cevabını vermezler. Ama zor zamanlarda: “Ben nasıl bir insan olmak istiyorum?” sorusunu hatırlatırlar.

Ve bazen insanın ihtiyacı olan şey bütün yolu görmek değildir. Sadece **bir sonraki doğru adımı** görebilmektir.

Kendime ait bir hayat mı yaşıyorum?
Bu basamağın sonunda belki kendimize şu soruyu sorabiliriz; "**Bugün hayatımı yeniden kurma şansım olsaydı, yine aynı yöne mi giderdim?**" Eğer cevap **evet** ise, yoluna daha bilinçli devam edebilirsin. Eğer cevap **hayır** ise...
Bu bir başarısızlık değildir.

Belki de bu cevap, hayatının yeni kavşağıdır. Çünkü bazen hayatı değiştiren karar, yeni bir yol seçmek değildir. Yıllardır yürüdüğün yolun sana ait olmadığını **fark etmektir**. Ve insan bunu fark ettiği anda yolculuk yeniden başlar. Ama bu kez başkalarının çizdiği bir haritayla değil... **kendi pusulasıyla.**

Basamak 7
DEĞİŞMEK

“İnsan, geçmişinin esiri değil; geleceğinin sorumlusudur.”

Robert Downey Jr., bağımlılıkları yüzünden dibe vurduğu o yıllarda, bir gün arabasında oturup sipariş ettiği hamburgerden bir ısırık aldı. Fakat aldığı o ilk lokma ona o kadar tatsız ve berbat geldi ki, bağımlılığın hayatındaki en basit zevkleri bile nasıl körelttiğini o an fark etti. Arabasındaki tüm maddeleri okyanusa fırlatıp tedaviye gitti ve hayatını baştan inşa etti. **Asıl mesele hamburger değildi**.

Asıl mesele şuydu: İnsan hayatına ilk kez dışarıdan bakıp "Ben kendime ne yapıyorum?" diyebildiğinde, en dipten bile yeniden doğabilir; çünkü insan değişebilir.

Bugün onun hikâyesine baktığımızda kolayca şunu söyleyebiliriz: “Ne güzel, kendini değiştirdi.” Ama burada çok önemli bir ayrıntıyı kaçırıyoruz. Değişim, geriye dönüp bakıldığında çok daha kolay görünür. Oysa değişimin yaşandığı anda insan henüz kim olacağını bilmez. Eski hayatını bırakır ama yeni hayatına henüz ulaşmamıştır. İşte değişimin en zor yeri burasıdır: **Eski sen ile yeni sen**in arasında kaldığın o belirsiz alan.

İnsan neden değişmekten korkar?
Çünkü değişmek, sadece kötü bir alışkanlığı bırakmak değildir. Bazen: **alıştığın** hayatı bırakmaktır. Çevrenin seni **tanımlama** biçimini değiştirmektir. Kendin hakkındaki **eski** düşüncenden vazgeçmektir. Ve bazen: “**Ben artık kim olacağım?**” sorusuyla baş başa kalmaktır.

Bu nedenle insanlar çoğu zaman mutsuz oldukları hâlde değişmezler. Çünkü **mutsuzluk tanıdıktır**.

Belirsizlik ise korkutucudur. İnsan: “Bildiğim kötü, bilmediğim iyiden daha güvenli.” diye düşünebilir. Ve böylece hayatının değiştirmek istediği bölümünü, sırf tanıdık olduğu için taşımaya devam eder.

İnsan, geçmişinin ne kadar ağır olduğundan bağımsız olarak, **geleceğinin tamamını geçmişine teslim** etmek zorunda değildir.

Bu çok önemli. Çünkü bazen kendimizi şöyle tanımlarız: “Ben sinirliyim” “Ben tembelim” “Ben kıskancım” “Ben risk alamam” “Ben insanlara güvenmem” “Ben böyle yetiştim” “Benim huyum bu” Ve cümleyi orada bitiririz.

Oysa belki cümle şöyle devam etmelidir: “Ben böyle davranıyorum... ama bunu **değiştirebilir miyim?**” İşte değişimin kapısı burada açılır.

Fakat bir şeyi de unutmamak gerekir: Her değişim iyiye doğru değildir. İnsan sadece kötü bir alışkanlığından kurtulup daha iyiye gitmez. Bazen tam tersine: iyi bir alışkanlığını kaybeder, değerlerinden uzaklaşır, inancını zayıflatır, ailesinden kopar, daha bencil hâle gelir, öfkesini besler, yalan söylemeye alışır, başta küçük görünen davranışlarla zaman içinde bambaşka bir insana dönüşür.

Yani insanın hayatında kaçınılmaz olan şey sadece **değişim**. **Yönünü seçmek** ise bize düşen taraftır.
Ve bu nedenle bu bölümün temel sorusu “**Değişebilir miyim?**” değil. Çünkü zaten değişiyoruz. Asıl soru: “**Nereye doğru değişiyorum?**”

Değişmemek de bir değişimdir. İnsan bazen değişmekten kaçındığını düşünür. Oysa hayat değişmeye devam eder.

Çocuklar büyür, Anne-baba yaşlanır, İş hayatı değişir, Ekonomi değişir, Teknoloji değişir, İnsanların bize bakışı değişir, Bedenimiz değişir, İlişkilerimiz değişir. Ve biz: “**Ben değişmeyeceğim**” desek bile dünya bizim için **değişmeye devam eder**.

Bu nedenle bazen değişmemek, aslında değişen dünyanın içinde **geride kalmayı seçmektir**.

Bazen hayat onu değişmeye zorlar. Ama başka bir yol daha vardır: İnsan acıyı beklemeden de değişebilir. Bir gün kendisine bakıp: “Ben böyle devam etmek istemiyorum” diyebilir. Henüz her şey yolundayken, Henüz büyük bir kayıp yaşamamışken, Henüz hayat onu zorlamamışken. Bu, belki değişimin en güçlü biçimidir: **Mecbur kaldığı için değil, fark ettiği için değişmek.**

Değişmek bir karar mıdır? Evet. Ama sadece karar değildir. Çünkü: “Artık değişeceğim.” demek, değişimin kendisi değildir. Pazartesi spor yapmaya karar vermek spor yapmak değildir. Daha sakin biri olmaya karar vermek, ilk öfke anında sakin kalmak değildir. Daha cesur olmaya karar vermek, korkuya rağmen adım atmak değildir.

Karar başlangıçtır. Uygulama dönüşümdür. Ve burada insanın kendisine karşı dürüst olması gerekir. Çünkü bazen biz değişmek istemiyoruz. Sadece değişmiş olmayı istiyoruz. Aradaki fark çok büyüktür. “**Değişmek istiyorum**” ile “**değişmeye hazırım**” aynı şey değildir

Bir insan: “Daha sağlıklı yaşamak istiyorum.” diyebilir.
Ama alışkanlıklarından vazgeçmeye hazır değildir.
“Daha başarılı olmak istiyorum.” diyebilir.
Ama disiplinli çalışmaya hazır değildir.

O zaman insanın kendisine sorması gereken soru şudur: “Gerçekten değişmek mi istiyorum, yoksa değişimin sonucunu mu istiyorum?”

Değişimin bir bedeli vardır. Yeni bir insan inşa etmek, eskinin tanıdık alışkanlıklarından ve sahte konforundan vazgeçmeyi gerektirir. Çünkü kurban rolüne sığınmak insanı sorumluluktan kurtarır; öfke, sınırları zahmetsizce koruyor gibi hissettirir; "Ben böyleyim" demek ise çaba gösterme zorunluluğunu ortadan kaldırır.

Ve belki en zor olanı: Eski hâlimizin bize sağladığı bazı avantajları bırakmak. Çünkü kötü bir davranış bile bazen bize bir şey kazandırır. Örneğin sürekli insanları memnun etmek: çatışmadan kaçmamızı sağlar, reddedilme korkumuzu azaltır, çevremizin bizi sevmesini sağlar.
Ama bedeli: kendimizi kaybetmektir.

Gerçek dönüşüm, işte bu gizli kazançları terk edebilme cesaretiyle başlar. Üstelik bu süreç fabrikayı bir gecede yıkıp yeniden kurmakla değil; üretim bandındaki tek bir hatalı vidayı her gün sabırla ve doğru şekilde sıkmakla gerçekleşir.

Ve bazen insanın çevresindekiler şaşırır: “Sen çok değiştin.” Belki de en güzel cevap şudur: “Evet. Çünkü artık dün olduğum kişi olmak zorunda olmadığımı fark ettim.”
Değişimin ilk adımı kendine kızmak değil, kendine dürüst olmaktır

Kendimize: “Ben niye böyleyim?” diye kızmak yerine: “Ben gerçekten neyi değiştirmek istiyorum?” diye sormalıyız. Sonra: “Beni değiştirmekten alıkoyan şey ne?” Korku mu? Konfor mu? Çevrenin tepkisi mi? Başarısızlık ihtimali mi? Yalnız kalma korkusu mu? Maddi kaygı mı? “Ben böyleyim” düşüncesi mi?

Yoksa aslında değişmenin getireceği sorumluluk mu? Çünkü bazen insan değişemediği için değil, değişmenin sonuçlarını göze alamadığı için değişmez.

Ve şimdi en zor soru; Bir insan kendisini değiştirebilir. Ama önce şu soruya cevap vermelidir: “Değiştiğimde neye dönüşmek istiyorum?”

Çünkü değişim tek başına bir erdem değildir; insan değişip daha asil bir karaktere de bürünebilir, daha yıkıcı bir insana da dönüşebilir. O halde değişimin yönünü belirleyecek bir ölçüye, ham maddeyi doğru işleyecek sağlam bir tezgâha / ayara ihtiyacımız vardır. İşte bu temel ayar, bizi bir sonraki basamağa götürüyor.

Dünyanın peşinden koştuğu sahte zaferler ile ruhun aradığı hakiki huzur arasındaki o büyük yol ayrımına: **Başarı mı, Anlam mı?**

Basamak 8
BAŞARI MI, ANLAM MI?

"Zirveye tırmanmak bir başarıdır; fakat zirvede ne için durduğunu bilmemek, orayı dünyanın en yüksek ve en soğuk hapishanesine dönüştürür."

Şehrin en yüksek gökdeleninin kırkıncı katında, cam kenarındaki masada yalnızca bir dizüstü bilgisayarın mavi ışığı parlıyordu. Herkes çoktan gitmişti. Masadaki adam, aylar süren müzakerelerin ardından az önce imzalanan milyon dolarlık uluslararası sözleşmeye bakıyordu. Şirket rekor kırmış, kariyerinin en büyük zaferini elde etmişti.

Pencereden aşağıdaki ışıl ışıl şehre baktı; fakat damarlarında zaferin coşkusu değil, tuhaf bir hissizlik dolaşıyordu. Yıllardır ertelediği dostlukları, ıskaladığı anları ve unuttuğu kendini düşündü. Bu zirve ona her şeyi vermişti ama içindeki boşluğu büyüterek: “Her şeyi kazandım… Peki, **ben aslında ne için yaşıyorum?**”

İşte modern insanın en trajik çıkmazı tam bu sahnede gizlidir: **Başarı ile anlamı birbirine karıştırmak**.

Modern çağ bize doğduğumuz andan itibaren tek bir hedef dayatır: **"Kazan, yüksel, öne geç ve başarılı ol."** İyi bir okul, yüksek gelirli bir makam, lüks bir araba, gösterişli bir konut ve herkesin takdirle baktığı bir unvan... Bizler bu basamakları tırmandıkça hayatın sırrına ereceğimizi, zirveye çıktığımızda içimizdeki o derin boşluğun kendiliğinden dolacağını zannederiz.

Oysa başarı tamamen dışsal bir ölçüttür; anlam ise insanın iç dünyasında inşa ettiği bir varoluştur.

Başarı, fabrikanın bacasından ne kadar çok duman çıktığı ve ambarına ne kadar çok mal yığıldığı ile ilgilidir.
Anlam ise, o üretilen malın bir insanın derdine derman olup olmadığı, insanın kendi varoluşuna verdiği değerle, vicdanının dinginliğiyle ve kurduğu hakiki bağlarla ölçülür.

Çok başarılı bir cerrah olabilirsiniz; yüzlerce ameliyat yapıp devasa servetler kazanabilirsiniz. Fakat hastanıza sadece bir müşteri, mesleğinize sadece bir para kapısı olarak bakıyorsanız, yaptığınız iş size unvan kazandırır ama anlam kazandırmaz. Buna karşılık, bir köy okulunda sobayı kendi elleriyle yakan, kırık bir sıranın başında bir yetimin gözündeki kederi silmeye çalışan bir öğretmenin unvanı küçüktür; fakat hayatının ürettiği anlam koca bir şehre sığmayacak kadar geniştir.

Vicdani planda anlam; **insanın kimse görmediğinde kim olduğuyla başlar**.
Bir insanı ezip geçerek kazanılan zafer, başarı sayılabilir ama anlam taşımaz.
Başkalarının hakkını gasp ederek büyütülen bir servet, konfor sağlar ama huzur vermez.
Yalnızca kendi menfaatine kilitlenmiş bir akıl, zeki olabilir ama bilge olamaz.

Anlam; başkalarının acısına duyarsız kalamamak, kendi çıkarının bittiği yerde adaleti savunabilmek ve gücü eline aldığında bile şefkatten taviz vermemektir. İnsanın içindeki o ilahi terazi yani vicdan; kaç arabaya bindiğinizi değil, o arabayla kimin yanından nasıl geçtiğinizi tartar.

İnsan zihni, yalnızca kendi çıkarını düşündüğü bir döngüde zamanla çölleşir ve anlamsızlık krizine sürüklenir.
Anlam; insanın kendi benliğini aşan, başkalarının hayatına değer katan bir amaçla buluşmasıdır:

İnsanın en temel psikolojik ihtiyaçlarından biri "**faydalı olduğunu hissetmektir**." Bilginizi, tecrübenizi veya gücünüzü sadece kibrinizi beslemek için değil, bir başkasının yolunu aydınlatmak için devreye soktuğunuzda zihniniz hakiki bir doyum yaşar.

İşte bu yüzden hayat fabrikanızın asıl amacı yalnızca "kazanmak" olamaz. Başarı bir araçtır; o aracı neye hizmet ettirdiğiniz ise sizin anlamınızı belirler.

Gücünüzü adaleti korumak, bilginizi bir yarayı sarmak, servetinizi ise daha yaşanabilir bir hayat kurmak için bir imkâna dönüştürdüğünüzde, fabrikadan çıkan ürün yalnızca bir "kariyer" değil, yaşayan bir karakter ve derin bir hayat hikâyesi olur.

İşte bu noktada hayatın manevi ve ahlaki boyutu devreye girer. Yaratıcı'ya karşı doğru bir kul olmak ve O'nun rızasına uygun yaşamak; hayattan kopuk, soyut ya da sadece kalıplara sıkışmış bir ritüeller bütünü değildir.

Kul hakkını gözetmek; çalışanın emeğini korumak, kimseyi aldatmamak ve başkasının sınırına saygı duymaktır.

Adaletli olmak; kendi çıkarına ters düşse bile doğrudan ve dürüstlükten asla sapmamaktır.

Haramdan kaçınmak; güç ve fırsat elindeyken dahi başkasının hakkına el uzatmayacak bir vicdana sahip olmaktır.

Fayda üretmek; kazancını, bilgisini ve gücünü başkalarının yaralarını sarmak için paylaşıma açmaktır.

Ahlakı merkeze almak; tüm bu ilkeleri hayat fabrikasının temel üretim standardı haline getirmektir.

Bir tüccar düşünün; tartısını doğru tutuyor, kimseyi aldatmıyor, borcuna sadık kalıyor ve kazancıyla ihtiyaç sahiplerine el uzatıyor. Bu insan sadece iş yapmıyor; ticaretiyle bir anlam inşa ediyor, ahlakıyla en güzel kulluğu sergiliyor.

Bir mühendis düşünün; kullandığı malzemeden kısmıyor, yaptığı binanın sağlamlığına kendi canıymış gibi titriyor. O mühendis sadece bir bina dikmiyor; insanların can güvenliğini koruyarak yaratılışın emanetine sahip çıkıyor.

Yaratıcı'nın insandan beklediği şey; yeryüzünde güvenilir, merhametli, dürüst ve adil bir varlık olarak yürüyebilmesidir. Başkasına zarar vermeyen, aldatmayan, elindeki imkânı paylaşan ve dünyayı bulduğundan daha temiz bırakmaya çalışan bir insanın hayatı, zaten başlı başına en anlamlı ve en huzurlu hayattır.

Zirveye tırmanırken kendinize sormanız gereken en dürüst soru şudur: “**Ben sadece bu dağın tepesine bayrak dikip alkışlanmak mı istiyorum; yoksa ardımda adaletle, dürüstlükle ve iyilikle dokunulmuş hayatlar bırakan anlamlı bir ömür mü sürüyorum?**”

Basamak 9
SON BASAMAK: FABRİKA BİR GÜN DURACAK

Bir gün telefonunuz çalmayacak.
Bir toplantıya yetişmeniz gerekmeyecek.
Bir faturayı ödemeniz, bir sözleşmeyi imzalamanız, bir işi bitirmeniz gerekmeyecek.
Kimse sizden yeni bir karar beklemeyecek.

Ve bir gün, bütün hayatınız boyunca kullandığınız o cümle anlamsızlaşacak: "**Daha sonra yaparım."**

Çünkü artık **daha sonra** olmayacak. Hayatın en büyük gerçeği belki de budur: Hepimizin fabrikasının bir son çalışma günü vardır.

Bunu çoğu zaman bilerek yaşamayız. Sabah kalkarız. İşimize gideriz. Çocuklarımız büyür. Yaşlanırız. Ve biz bütün bunların içinde hâlâ sanki hayatın bir sonraki haftası garantiymiş gibi davranırız.

Oysa hayat bize hiçbir zaman böyle bir **garanti vermedi**. Sadece **bugünü verdi**.

Bir fabrikanın son vardiyası, diğer vardiyalardan farklıdır. Makineler yine çalışır. İnsanlar yine işlerini yapar. Ama artık herkes bilir: **Bu son.**

Hayatımızda böyle bir bilgiyle yaşasaydık ne değişirdi?
Belki bazı şeyleri daha az önemserdik.
Bazı şeyleri ise çok daha fazla.
Bir tartışmayı kazanmak yerine bir insanı kaybetmemeyi seçebilirdik. "Nasıl olsa sonra söylerim" dediğimiz bir teşekkürün aslında bugün söylenmesi gerektiğini anlayabilirdik.

Çocuklarımızın büyümesini beklemek yerine onların bugünkü hâline daha fazla bakardık.

Biriktirdiğimiz şeylerin değil, **birlikte geçirdiğimiz zamanın** değerini daha iyi anlayabilirdik.

Çünkü son vardiyanın ne zaman başlayacağını bilmiyoruz. **Ama bir gün başlayacağını biliyoruz.**

Şimdi fabrikanın kapısını kapattığınızı düşünün. Makineler sustu. Üretim bitti. Artık hiçbir şeyi değiştiremiyorsunuz. Peki geriye ne kaldı?
Evleriniz? Şirketleriniz? Paranız? Makamınız? Bunların bir kısmı kalabilir. **Ama artık sizin değildir**.

Birileri kullanacak. Birileri satacak. Birileri devredecek. Birileri üzerine kavga edecek. Birileri unutacak.

Fakat başka bir şey daha kalacak. **Sizden geçen insanlar**. Çocuklarınız. Eşiniz. Kardeşleriniz. Dostlarınız. Çalışanlarınız. Ortaklarınız.
Hayatının bir yerinde sizinle karşılaşmış insanlar. Ve onların hafızasında bıraktığınız **siz**.

Bizi Nasıl Hatırlayacaklar?
İnsan öldüğünde arkasından önce sahip oldukları konuşulur. “Şu kadar serveti vardı” “Çok güçlü bir adamdı”
Bunlar bir süre konuşulur.

Sonra rakamlar unutulur. Şirketlerin sahipleri değişir. Mülklerin tapuları el değiştirir. Makamlar başkalarına geçer. Fotoğraflar albümlerde kalır. Ama insanın bazı izleri daha uzun yaşar.

Bir çocuğun: “**Babam bana hep doğruyu söylerdi”** demesi... Bir dostun: “En zor günümde yanımdaydı.” demesi...

Bunların hiçbirinin tapusu yoktur. Ama bunlar insanın bıraktığı **gerçek mirastır**.

Bir İnsanın Arkasından Ne Söylenmesini İsterdiniz?
Bunu şimdi kendinize sorun.
Sizi tanıyan insanlar bir gün sizin için ne söyleyecek?

Çünkü bazı insanlar hayatımıza girer ve bizden bir şey alır.
Bazıları ise hayatımıza girer ve **bize bir şey bırakır**.
Bir iyilik. Bir ders. Bir hatıra. Bazen de yalnızca zor bir günümüzde yanımızda durarak... **Hayatımızın yönünü değiştirirler.**

Belki insanın dünyadaki gerçek izi budur: **Kendisinden sonra başkalarının hayatında devam eden etkisi.**

Bizden Sonra
Bir gün çocuklarımız bizi çocuklarına anlatacak.
Belki bizi kusurlarımızla birlikte.
Çünkü hiçbirimiz kusursuz değiliz.
Belki bazı kararlarımızı anlamayacaklar.
Belki bazı yaralarımızı onlar taşıyacak.
Belki bazı güzel taraflarımız da onlara geçecek.
Ve biz artık orada olmayacağız.

Ama bizden bir şeyler yaşamaya devam edecek.
İnsanlara davranışımız.
Para karşısındaki tavrımız.
Çalışma ahlakımız.
Sevme biçimimiz.
Affetme biçimimiz.
Hatta belki hiç farkında olmadan söylediğimiz bir cümle...
Bir çocuğun hayatında yıllarca yaşayabilir.
İşte bu yüzden insan yalnızca **kendi hayatını yaşamaz**.
Kendisinden sonra **gelecek hayatlara da** bir şeyler bırakır.

Hâlâ Vakit Var
Fakat bütün bunları konuşurken önemli bir şeyi unutmamalıyız. **Fabrika hâlâ çalışıyor.**

Bu kitabın **son sayfasına** gelmiş olmanız, **sizin son sayfanızın geldiği anlamına gelmiyor.**
Hâlâ söyleyeceğiniz sözler var.
Hâlâ düzeltebileceğiniz ilişkiler var.
Hâlâ teşekkür edebileceğiniz insanlar var.
Hâlâ helalleşebileceğiniz insanlar var.
Hâlâ başlayabileceğiniz işler var.
Hâlâ bırakabileceğiniz yanlışlar var.
Hâlâ birinin hayatına iyi gelebilirsiniz.

Belki de hayatın bize verdiği en büyük fırsat budur:
Son vardiyanın ne zaman başlayacağını bilmiyoruz.
Ama son vardiya başlamadan önce, bir sonraki üretimi seçebiliyoruz.

Son Soru
Kitabın başında aynanın karşısına geçtik.
Kendimize baktık.
Kim olduğumuzu sorduk.
Neyle başladığımızı düşündük.
Fabrika ayarlarımızı gördük.
Seçimlerimizi sorguladık.
Değerlerimizi tarttık.
Değişmenin mümkün olduğunu gördük.
Başarı ile anlam arasındaki farkı konuştuk.
Şimdi artık bütün bunları yeniden anlatmaya gerek yok.

Çünkü sıra sorunun kendisinde. Bir gün bu fabrika duracak.
Ve insanlar sizin hayatınızı tek tek hesaplamayacak.
Sizi hatırlayacaklar.

Ve bütün hayatınız, sonunda birkaç cümleye sığacak.
O birkaç cümlenin ne olacağını bugün tamamen bilemezsiniz. Ama **onu bugünkü hayatınızla yazıyorsunuz**.

Bu yüzden son soru artık biraz daha farklı: “**Ben gittikten sonra, benden geriye ne yaşayacak?**”

Çünkü fabrika bir gün duracak.

Ama iyi üretilmiş bir insan, kendisinden sonra da yaşamaya devam eder.